

A politika ihlető forrás

Beszélgetés **Eörsi István**nal

— Ön a Szabad Demokraták Szövetségének két előző közgyűlésén heves vitát indított hozzászólásaival. Azóta **Eörsi Istvánt** nemcsak „balos” szabad demokrataként, hanem a Magyarországon még és már nem létező szociáldemokrácia klasszikusaként tartják számon...

— Nem tudom, hogy egyáltalán van-e értelme jobb- és baloldaltól beszélni. De ha van, akkor gyorsan szeretném leszögezni, hogy meggyőződésem szerint az elmúlt negyvenöt év pártállama kifejezetten jobboldali volt. Etatista, hierarchikus felépítésű rendszer volt, amelyben a termelőerők állami tulajdonban voltak ugyan, de az állam egy szűk uralkodói réteg tulajdonába került. Nos, ehhez a rendszerhez képest én nem baloldali vagyok, hanem szélsőbaloldali, és nem szociáldemokrata, hanem szocialista.

A bukott pártállam legitimitását baloldali ideológiával dúcolta alá, amelyet ő maga csak alibinek tekintett. Az SZDSZ feladata szerintem, hogy vállalja azt a hívást-kihívást, amelyet a valóban baloldali értékek képviselője jelent. Már csak azért is, mert a magukat „jobbközépek” nevezők még a szélsőjobbtól sem határolódtak el. Nem véletlen, hogy egy széles réteg nem tud kire-mire szavazni, érdekelhető úr tátoang az úgynevezett bal és jobb között.

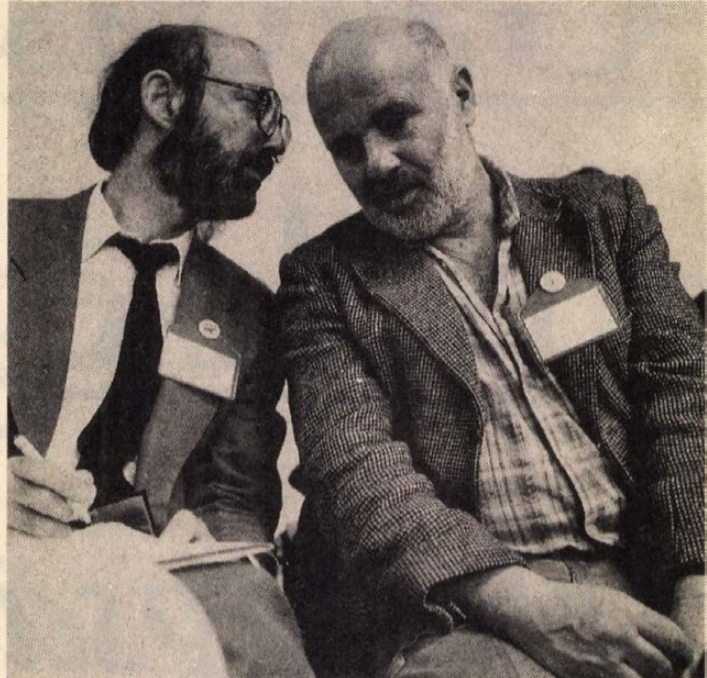
Ami az SZDSZ-program tartalmi kérdéseit illeti: szerintem is szükséges a privatizáció — egy piacgazdaság keretein belül. De aki a reprivatizációért és a piacgazdaságért harcol, annak idegvégződéseivel is éreznie kell, hogy ez a szükséges fejlődés tömeges tragédiákat okozhat, és tudatosan törekednie kell arra, hogy ezek száma és roncsoló hatása minél kisebb legyen. Erre jó eszköz egyebek közt a tulajdonosok körének maximális tágítása, s annak a lehetőségnek tágítása, hogy az állami tulajdon dolgozói köztulajdonná váljon — a piacgazdaság körülményei között.

Az SZDSZ programjából hiányolom — bár érzelmileg benne van, de nincs kellőképp megfogalmazva — a közép-kelet-európai térség egységes felzárkóztatásának tervét. E régió csak hosszabb folyamat eredményeképpen, csak egységesen zárkózhat fel Nyugat-Európához. Ha a régi viszályok folytatódna, nem Európához, hanem Ázsiához jutunk el, destabilizáló tényezőkké válunk. Nyugat-Európának nem társai leszünk, hanem olyan terepévé, amelyen az Egyesült Államoknak Közép-Amerika.

— Író és közéleti ember, művész és politikus — hogyan fér meg egy borbén?

— A politikus író típusa — és most arra a típusra gondolok, aki műveiben politikai — körülbelül azóta létezik, amióta az irodalom. Műsája az etikai elkötelezettség, az igazság, egyebek közt a szociális igazság iránt, hiszen ez éppen olyan legitim ihletforrás, mint a szerelem. Persze az atomizáló társadalomban felbukkan a befelé forduló, az „én” szférájába zárkozó művész alakja, de még az ilyen művészek alkotásai is — ha igazán jelentősek — szinte kivétel nélkül tele vannak társadalmi elemekkel. Magyarországon az 1956-ig diktált kultúrpolitika eleve diszkreditálta a közéleti szemléletet. A Kádár-korszak úgy üldöztet a művészeket a „bensőségbe”, hogy a hatalomért cserébe felajánlotta nekik a magán-szféra világát. A művész ellenzéki érületének vélte magát, mert nem marxista, esetleg antimarxista szellemben alkotott, de valójában hatalomvédte bensőségben élt, mert megtartotta az iratlan egyezséget: én nem sértem a te „szabad” zugodat, ha te nem sérted az én tabuimat. Ezt az egyezséget csak olyan művészek utasíthatták vissza önszomlálás nélkül, akiknek legbelsőbb énjét sértették az említett tabu.

Van olyan író is, aki nem — vagy nem csak — a műveiben, hanem közéleti fellépéseivel is politikál. Elvileg nem összeférhetetlen a két tevékenység. Tessék az ókori görögökre gondolni, vagy éppen von Goethére, aki — mint civil — miniszterségig vitte. Nem elvileg, hanem gyakorlatilag nehéz összeegyeztetni a két tevékenységet, ugyanis az aktív politizálás ma, a mi viszonyaink között, teljes „munkaidőt” és energiát kíván. Egyébként normális társadalomban, békeidőben ugyan miért ne lehetne Semprun miniszter?

Kis János és **Eörsi István**.

ERDEI KATALIN FELVÉTELE

Az író és a politikus hivatása egyaránt találkozik az etnikumban. A különbség „mindössze” annyi, hogy a művész alkotás nem túri, a politikai hivatás viszont megköveteli a taktikázást. Vagyis nehéz meghasonlás nélkül egy időben jól úzni a kettőt. Az ember vágyai azonban nagyon sokrétűek. Tiszta szerencse, hogy olykor nem lehet összeegyeztetni őket. Egy konfliktus nélküli életben a drámaíró munka nélkül maradna...

— Félő, hogy munka nélkül marad az író akkor is, ha már nem kötelessége, hogy kijátssza a hatalom éberségét is.

— Tévedés. Ilyenfajta kötelessége nincs a művészetnek. Egy művész szabadon és boldogan is alkothat jelentős műveket. Nem beszélve arról, hogy a nyugati, polgári cenzúra ravaszabb a nálunk ismertnél. Az író olykor észre sem veszi. Csak egy kicsit derűsebbre kell formálnia valamely darab utolsó jelenetét, különben esetleg nem találnak intendánst vagy producort. Nyugat-Európában jelenleg

igen erős a minden valóságot feledtető kikapcsolódás, a kellemetlenségektől való szabadulás igénye. Németországban ez a tendencia a hetvenes évek elején kezdődött meg és mindmáig erősödik. Ha a piacgazdaságot a kultúra területén semmi sem korlátozná, akkor aligha juthatna nyilvánossághoz ismeretlen költő, fiatal tehetség, szokatlan hangú művész. Az ilyenfajta piaci hátrányt csak úgy lehet egyenlíteni, ha valóban szakértők, a művészet megbízható megbízottai döntenek el, hogy mi az érték és mi nem, valamint anyagi eszközökkel is rendelkeznek az értékek támogatásához.

Nálunk szokás a kisebbségről fitymáló hangon beszélni, legyen az cigány, zsidó, buzi vagy „másiként gondolkodó”. Csakhogy a kellemetlen igazság mögött rendszerint radikális igazság rejlik, és azt általában csak egy elenyésző kisebbség vállalja. Gondolok Petőfi-re, Ady-ra, vagy az igazi antifasisztákra és — újabb történelmünkéből — a demokratikus ellenzékre.

Az igazság nem attól függ, hogy hányan vallják annak. A többség, olykor egy egész nép is dönthet helytelenül. De a nép döntését ebben az esetben is el kell ismerni. Az értelmiség feladata a néppel kapcsolatban kettős: tanulnia kell tőle, és fel kell lépnie azok ellen, akik durva — vagy éppen finom — eszközökkel manipulálják...

Láng Zsuzsa

Az 1989/90-es tanévben kimadott IV. osztályos gimnáziumi történelem tankönyv 1945-tel fejeződött be. Igen jó ötlet volt tehát a Hítel című folyóirat szerkesztőségétől: idei 5., 6. és 7. számában közölte Történelmi lecke — újrarendelésre című írásait. Az idei tanévben bizonyosan ez a háromrészes esszesorozat helyettesítheti az érettségire és a felvételre készülő diákok számára a tankönyvet.

Az írások legnagyobb érdeme és használhatóságuk záloga az, hogy a mostanra közkincsé vált források és feldolgozások szintézisét igyekeznek adni. Így e korszak eddigi tankönyvi megközelítéseihez képest minőségileg újat, korszerű teljesítményt nyújtanak. A 180 fokos fordulatot természetesen az 1956-os forradalmat tárgyaló fejezet jelenti, amely kellő súlyt kap, és kronologikus, tényszerű feldolgozásban kerül az olvasó elé. Ha valamit hiányolhatunk ezen oldalokról, talán a tömegeket utcára vivő jelszavakat, s az események hatására formálódó, radikalizálódó követeléseket, pártprogramokat.

A másik alapvető újdonság a határainkon túl élő magyarságról adott történeti vázlat, mert ez a téma eddig teljesen hiányzott történelemkönyveink e korszakot tárgyaló lapjairól.

Az talán méltatni sem kell, hogy a szerzők szakítanak a kor bemutatásakor nemrég még kötelező „tudszocos”, apologetikus szemlélettel, amelyben a tényeket párhátozatok kivonatolása helyettesítette. Éppen ezért érdemes szóvá tenni azokat a részleteket, amelyek

Mérce

tárgyalásakor — úgy látszik — e szakítás nem volt sikeres. Miért beszélünk még mindig a gazdasági stabilizáció során a kommunisták által elkövetett „hibákról” (5. szám VIII.), amikor ezen intézkedések a sztálini gazdaságpolitika fokozatos átvételének tudatos előkészítését jelentették? Következetesebbnek kellene lenni póttankönyvünknek abban, ahogyan a szovjet vezetésnek a magyarországi folyamatokba való közvetlen beavatkozását tárgyalja. Hiszen, ha a Nagy Imrét előtérbe állító 1953. júniusi fordulatot indokoltan tartjuk Moszkvából jött utasításnak, ugyan miért nem esik szó arról, hogy a Nagy Imre-perben ugyanúgy érvényesült a szovjet irányítás, méghozzá a szovjet—jugoszláv viszony alakulásának függvényében.

A jövő tankönyveit előkészítő próbálkozásról lévén szó, indokoltan látszik annak a problémának a fölvetése, vajon fejtesse-e ki a szövegben a tankönyvszerző tárgyaláshoz való személyes viszonyát vagy sem. Véleményem szerint ez nem szükséges és nem is kívánatos. Nem azért, mintha a történelem tanulmányozásának nem lenne fontos alkotó-eleme a személyes kötődés. Ellenkezőleg, ennek nagyon is helye van az órákon a tanár és a diák megnyilvánulásaiban. A tankönyv viszont legyen világos, összefüggéseket megvilágító, elemző segédeszköz. A „történelmi lecke...” e szempontból kissé heterogén tanulmánygyűjtemény, amelyben a szélsőséges megoldást az utol-